

ellifin günümüze ulaşmayan *Kitâbü'l-Yevâkîf*'inin bir bölümü olduğu sanılan eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası bulunmaktadır (Lâleli, nr. 255/4, vr. 57^a-76^b; Reşid Paşa, nr. 348/3, vr. 46^a-74^b). Kaynaklarda *el-Yâkûtetü fî ğarîbi'l-Ķur'ân* adıyla zikredilen eserin de bu kitabın veya *Kitâbü'l-Yevâkîf*'in bir bölümü yahut aynı olması muhtemeldir. 6. *Cüz' min rivâyeti Ebî 'Ömer ez-Zâhid Gulâmi Şa'leb fi'l-ĥadîş ve'l-edeb*. The Chester Beatty Library'de bulunan eseri (nr. 3495/10, vr. 95^a-109^a) A. J. Arberry yayımlamıştır (MMIAdm, XXIV [1949], s. 234-243, 372-384). Eserin üçüncü cüzü Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Mecmua, nr. 16, vr. 18^a-88^a). 7. *Kitâbü'l-Makşûr ve'l-memdu'd*. İki varaklık bir bölümü Rabat'ta mevcuttur (el-Hizânetü'l-âmme, nr. 100/8).

Bunlardan başka kaynaklarda Gulâmu Sa'leb'e nisbet edilen bazı eserler de vardır (Sezgin, VIII, 155-158). 1. *Kitâbü'l-Yevâkîf (el-Yâkûte veya el-Yâkût)*. İrticâlen yazdırdığı eserlerinden olup daha sonra buna *el-Miĥrâbiyye* adıyla bir zeyil yazmıştır. 2. *Kitâbü'l-Müstahsen*. Bu esere de *Fâ'itü'l-Müstahsen* adıyla ilâvede bulunmuştur. 3. *Fâ'itü'l-'Ayn*. Halîl b. Ahmed'in *Kitâbü'l-'Ayn*'ına zeyildir. 4. *Fâ'itü'l-Cemhere*. İbn Düreyd'in *el-Cemhere* adlı sözlüğüne yaptığı ilâveleri ve tenkitlerini ihtiva etmektedir. 5. *Şerĥu Kitâbi'l-Faşıĥ*. Sa'leb'in *el-Faşıĥ*'inin şerhidir. 6. *el-Mücâlesât*. Sa'leb'in *el-Mecâlis* adlı eserinin kendi rivayetiyle gelmiş bir bölümü olması muhtemeldir. 7. *en-Nevâdir*. 8. *Mâ enkerethü'l-a'râb alâ Ebî 'Ubeyd fimâ revâhü ev şannefehü*. 9. *Tefsîru esmâ'iş-şu'arâ* (*Ġarîbü esmâ'iş-şu'arâ*). 10. *Kitâbü Ġarîbi'l-ĥadîş ma'a şürûĥ alâ Müsnedi İbn Ĥanbel*. Hadis kitaplarındaki ğarîb kelimelere dair daha sonra yazılan eserlere örnek olmuştur (bk. GARİBÜ'İ-HADİS). 11. *Kitâbü'l-İcâzât*. Bir hadis kitabı olduğu kaydedilen bu eserden Radıyyüddin İbn Tâvûs *el-İĥtiyârât min kitâbi Ebî 'Ömer ez-Zâhid fi'l-ĥadîş* adıyla seçmeler yapmıştır. Ayrıca luğata dair birer risâle olduğu sanılan şu eserleri de zikredilmektedir: *Kitâbü'l-Mercân*, *Kitâbü'l-Müveşşah (el-Mađih)*, *Kitâbü't-Tüffâĥa*, *Kitâbü'l-Meknûn ve'l-mektûm*, *el-'Ase'l ve'n-naĥl*, *es-Sâ'ât*, *el-Büyûc*, *eş-Şûrâ*.

Gulâmu Sa'leb'in *Kitâbü'l-Ķabâ'il* adlı bir eserinin olduğu ve bunun VII. (XIII.)

yüzyılda Halep kütüphanelerinden birinde yazmasının bulunduğu kaydedilmektedir (a.g.e., VIII, 158).

BİBLİYOGRAFYA :

Gulâmu Sa'leb, *Fâ'itü'l-faşıĥ* (nşr. M. Abdülkâdir Ahmed), Kahire 1406/1986, nâşirin mukaddimesi, s. 7-39; a.mlf., *el-'Aşerât fî ğarîbi'l-luġa* (nşr. Yahyâ Abdür-raûf Cebr), Amman 1984, nâşirin mukaddimesi, s. 5-20; a.mlf., *Kitâbü Yeum ve leyle fi'l-luġa ve'l-ğarîb* (nşr. M. Cebâr el-Mu'aybid, MAMA, XXIV/2 [1978] içinde), nâşirin mukaddimesi, s. 231-236; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Şüveymî), s. 340-345; Hatîb, *Târĥu Bağdâd*, II, 356-359; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ* (nşr. İbrâhim es-Sâmerî), Zerkâ 1405/1985, s. 206-210; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XVIII, 226-234; İbnü'l-Kıftî, *İnbâhü'r-ruwât*, III, 171-177; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 329-333; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 508-513; Süyûtî, *Buġyetü'l-vu'ât*, I, 164-166; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1273, 1903, 1980, 2053-2054; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 370-371; Brockelmann, *GAL*, I, 123-124; *Suppl*, I, 183-184; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, X, 266-267; Sezgin, *GAS*, VII, 354-355; VIII, 154-158; IX, 147-148; Ömer Ferruh, *Târĥu'l-edeb*, II, 448-450; C. Avvâd, *Aĥdemü'l-maĥtûâtü'l-'Arabıyye fî mektebâti'l-'âlem*, Bağdâd 1982, s. 225; Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mu'cemü'l-me'âcim*, Beyrut 1407/1987, s. 341-342; Abdülazîz el-Meymenî, "Ebü 'Ömer ez-Zâhid", *MMIAdm*, IX (1929), s. 601-616; Ch. Pellat, "*Ġulâm Tha'lab*", *EI²* (İng.), II, 1093.

HÜSEYİN ABDÜLHÂDÎ MUHAMMED

GULÂMU ZÜHAL

(bk. ABDULLAH b. HASAN el-BAĞDÂDÎ).

GULÂMÜ'İ-HALLÂL

(غلام الخلال)

Ebü Bekr Abdülazîz b. Ca'fer b. Ahmed el-Bağdâdî (ö. 363/974)

Hanbelî fakihî.

Aslen Bağdatlı olup 285 (898) yılında doğdu. Bazı kaynaklarda zikredilen 282 (895) yılı doğru değildir. Lakabını, Hanbelî hukukçusu Ebü Bekir el-Hallâl'in talebesi olmasından dolayı almıştır. Hirakî, İbn Nâciye, İbnü'l-Bâğandî, Ebü Ca'fer İbn Ebü Şeybe, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî ve Ebü'l-Kâsım el-Begavî gibi âlimlerden hadis ve fıkıh dersleri aldı. Abdullâh b. Ahmed b. Hanbel'den hadis dinlediğine dair rivayetlerin doğruluğunu teyit eden bir delil yoktur.

Zehebî, Hanbelî mezhebinde Ahmed b. Hanbel'in talebelerinden sonra Ebü Bekir el-Hallâl ve ondan sonra da Ebü'l-

Kâsım el-Hirakî dışında Gulâmü'l-Hallâl gibi bir hukukçunun gelmediğini söyler. En az yirmi meseledeki görüşlerinin hocası tarafından benimsenerek eserlerinde nakledilmesi ve çeşitli konularda hocası ve Hirakî gibi selefleriyle ihtilâfa düşmesi onun ilmi kariyerini göstermektedir (hocasından ayrıldığı görüşlerinden örnekler için bk. İbn Ebü Ya'lâ, II, 120-121; Hirakî'den ayrıldığı 99 meseledeki görüşleri için bk. a.e., II, 76-118).

Aralarında İbn Batta, Ebü İshak İbn Şakullâ, Ebü'l-Hasan et-Temîmî gibi meşhur âlimlerin de bulunduğu birçok talebe yetiştiren Gulâmü'l-Hallâl 20 Şevval 363 (14 Temmuz 974) tarihinde vefat etti.

Eserleri. Kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: 1. *Şerĥu Kitâbi'l-Câmi'*. Ebü Bekir el-Hallâl'in Hanbelî fıkıhına dair *Kitâbü'l-Câmi'* adlı eserinin şerhidir. 2. *Zâdü'l-müsâfir*. Başta Hirakî olmak üzere meşhur Hanbelî fakihlerinin eserlerinden faydalanılarak hazırlanan kitap önceki eseri tamamlayıcı niteliktedir. 3. *el-Muĥni'*. Yüz cüzden oluşan bir fıkıh kitabıdır. 4. *Kitâbü'l-Ĥilâl ma'aş-Şâfi'i*. İmam Şâfiî ile Ahmed b. Hanbel arasındaki ihtilâflı meseleleri konu alan bir eserdir. Bunlardan başka *eş-Şâfi, el-Kâfi, Muĥtaşarü's-sünne, Tefsîrü'l-Ķur'ân* ve *et-Tenbîĥ* gibi eserleri bulunan Gulâmü'l-Hallâl, ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Kitâbü'l-Emr* adlı risâlesini de rivayet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târĥu Bağdâd*, X, 459-460; Şirâzî, *Ĥabaĥâtü'l-fuĥahâ*, s. 172; İbn Ebü Ya'lâ, *Ĥabaĥâtü'l-Ĥanâbile*, II, 76-127; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VII, 71-72; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 143-145; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 278; İbn Taġrıberdî, *en-Nüccâmü'z-zâhire*, Kahire 1929, IV, 105-106; İbn Müflih ed-Dimaşkî, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, II, 126-127; Ebü'l-Yümn el-Uleymî, *el-Menhecü'l-ahmed* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd — Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1403/1983, II, 68-75; Dâvûdî, *Ĥabaĥâtü'l-müfessirin*, I, 306-308; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 45-46; *Hedıyyetü'l-'arıfn*, I, 577; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 139; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 244; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 286; Abdülvehhâb İbrâhim Ebü Süleyman, *Kitâbetü'l-baĥşî'l-ilmî*, Mekke 1403/1983, s. 368-369; H. Laoust, "*Ġulâm al-Khalâl*", *EI²* (İng.), II, 1093.

AHMET AKGÜNDÜZ

GULÂT

(bk. GÂLİYYE).